

VIGILIA

45. évf. 2. szám

1980. február hó

- Vlagyimir Szolovjov: **A szeretet értelme**
Dukkon Ágnes: **Vlagyimir Sz. Szolovjov**
Vida Tivadar: **Szolovjov ma is időszerű levele**
Beney Zsuzsa: **A dialógus szintjei**
Hegyi Béla könyvéről
Kiss László: **Emberi kibontakozásunk felé**
Alszeghy Zsolt: **Babits költői arca**
Gál István: **Babits és Itália**
Rónay László: **Egy evers Babitsról,
és ami mögötte van**
Hetényi Varga Károly: **Salkaházi Sára szociális testvér (II.)**
Rajeczky Benjamin: **A készülő új Népénektár**
Szili Leontin: **A csodálatos halfogás (elbeszélés)**
Babits Mihály, Sztojka László, Képes Géza és Horgas Béla **versei**

Síki Géza: Takáts Gyula arcvonásai — Szabados György: Korunk zenéje 1979
H. B.: Jékely Zoltán köszöntése — Tájékoztató

Précis: français, deutsch, English

KISS LÁSZLÓ	Emberi kibontakozásunk felé — — — — —	73
DUKKON AGNES	Vlagyimir Szergejevics Szolovjov (1853—1900) — —	77
VLAGYIMIR SZOLOVJOV	A szeretet értelme (ford. Légrády Viktor) — — —	79
VIDA TIVADAR	Szolovjov ma is időszerű levele — — — — —	82
SZTOJKA LÁSZLÓ	Futnak, A madarak, Tisztán (versek) — — — — —	89
ALSZEGHY ZSOLT	Babits költői arca — — — — —	91
GÁL ISTVÁN	Babits és Itália — — — — —	96
BABITS MIHÁLY	Palotáknak, templomoknak..., Láttam egy teret Tivoliban (versek) — — — — —	103
RONAY LÁSZLÓ	Egy vers Babitsról, és ami mögötte van — — —	104
HETENYI		
VARGA KÁROLY	Salkaházi Sára szociális testvér (II.) — — — —	110
KÉPES GÉZA	Gyula-napra (vers) — — — — —	117
BENEY ZSUZSA	A dialógus szintjei (Hegyí Béla könyvéről) — — —	117
HORGAS BÉLA	Újabb részletek (vers) — — — — —	120
SZILI LEONTIN	A csodálatos halfogás (elbeszélés) — — — — —	122
RAJECZKY BENJAMIN	A készülő új Népenciklopédia — — — — —	128

NAPLÓ

Síki Géza: Takáts Gyula arcvonásai — 134; *Szabados György*: Zenei notesz (Korunk zenéje 1979.) — 136; *H. B.*: Jékely Zoltán köszöntése — 139; *Tájékozódás* — 141. oldalon, valamint a borító hátsó I. és II. oldalán; Idegen nyelvű tartalomjegyzék — 142.

Felelős szerkesztő: DOROMBY KÁROLY

Felelős kiadó: VARKONYI IMRE

Laptulajdonos: *Actio Catholica*

Szerkesztőség és Kiadóhivatali ügyintézés: Budapest V., Kossuth Lajos u. 1. Telefon: 173-436, 173-933. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 111. Terjeszti, előfizetési és templomi árusítás: Vigilia kiadóhivatala, árusítja a Magyar Posta is. A Vigilia csekszámla száma: OTP 37.343—VII. Hazai előfizetések külföldre: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest V., József Nádor tér 1. Postacím: 1900 Budapest. Külföldön terjeszti a Kultúra Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat, H-1389 Bpest, Pf. 149. Nyugati országokban az évi előfizetési ár: 16,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (H-1850 Budapest) a Kultúra 024-7. sz. csekszámlájára, feltüntetve, hogy az előfizetés a Vigilia című lapra vonatkozik. A szocialista országokban előfizethető a helyi postahivatalokban is. Egyes szám ára: 16,— Ft. Előfizetés: egy évre 180,— Ft, félévre: 90,— Ft, negyedévre: 45,— Ft. Megjelenik minden hónap elején. Index-szám: 26.921 HU ISSN 0042—6024.

újja. Ő még magánál tudja azt a titokzatos kulcsot, melyet bele lehet illeszteni a természet és az emberi élet záraiba, érintetlen szépségében birtokolja a titkokat, melyek egyre mélyebbre húzódnak burkaikba. „Érzékeny tudás” ez, mely életre hívja az emlékezetet, de pontosan és örömmel figyeli, regisztrálja a megújuló jelen vonásait is. A múltba ás, de értékeit, az idő feneketlen kútjából felszínre hozott kincseit az itt most égbe szökő épületnek kínálja téglául:

ZENEI NOTESZ

KORUNK ZENÉJE 1979.

A Korunk zenéje '79 hangversenyeknek volt intimitásuk. Ezt elsősorban a többé-kevésbé azonos közönség okozta ugyan, de a zenék is, a jó előadások, amelyek valóban tartalmassá tettek, eseményé avattak egy-egy estet. (Olykor úgy érezte az ember, mintha egy megszokott, díszes klub összejövetelein lenne. A mai zenének fő ága attitűdjében még ma is erősen a polgári hagyományokhoz kötött, pillanatnyilag olyan közönséget tart össze, melyben a jelenlévők vagy személyesen, de legalábbis látásból már ismerik egymást.) Ez az alapjában véve kellemes koncert-közérzetű belterjesség azonban inkább sajnálatos, miként sajnálatos az is, hogy a mai zene egyes jelenség-köréi elkülönülnek és elkülönítettek egymástól. Pedig egymásra hatásuk, stílusosan is termékenyítő összefonódottságuk nyilvánvaló, s már egy más, egy új, egyetemes, nevezetesen: világzenei szemlélet mércéjét feltételezi.

Tagadhatatlan ugyanakkor — és ezt a távollévők sokkalta nagyobb tömege jelzi — bizonyos fenntartás, sőt ellenkezés e mai zenével szemben, melynek sok oka lehet. Talán a legtöbbször modorosságba vesző matematizálás, a fontoskodó kísérletezgetések, a vékony indulat, az őszinte hang, a testi-lelki művészi odaadás fentiekből szinte természetsszerűleg következő hiánya — a felszabadult zenélés úrje támaszthat gyanúpert. Ha igen, úgy okkal, hiszen mégis „megél”, porondon marad a silányabbja is. Az a bizonytalanság, ami a mai tudományos világgéphez hasonlóan itt is jellemző, egy mély világné-

Építs be, mint remetét
hajdan megfényesült hite...
Fogadj be egyházadba világ!
Ne hagyj veszni a semmibe.

(Fogadj be világ)

Egyre kopárabbak a fák, hajnalban már fagy is, jeges szél zörgeti az ágakat. De fönn, a Bece-hegyen még javában áll a bál. S ki tudja, nem onnan jó-e ismét közénk a tavasz ígérete...

SIKI GÉZA

zeti, eszmei válsággal van mély összefüggésben — annak egyik felületi tünete.

Holott a Ma — egy tartós és fokozódó válság-közérzet — embere, elementáris éhségtől és szomjúságtól szenved: megértésre, feloldásra, igaz igazságra, kozmikus biztatásra — a mindnyájunkban eldöngölt ígéretre, a lehetetlen érintésére vár. A lehetetlen csodára — a művészetről alkotott titkos képzetünk ugyanis az irreálishoz kötött és nem politikai. S mert nem kapja meg, mert az alkotásnak ma szokatlanul elébe törekvő művészetelméletek szerint sem ez jellemzi a kort, hát nem is szabad kifejeznie, s így nem is tudja betölteni ezt a vákumot. Valójában nem képes új szférát teremteni, ami pedig első szándéka volt.

A kérdés kézenfekvő. Ha ezt kérjük számon, úgy a művészeteknek tényleg „a kort” kell kifejezniök, s nem a kor emberét? Mi hát „a kor”, s mi ma a kor, melynek művészetében ez a kor jószerével már csak az emberen kívüli, ember körüli valami, s mely mint egy nagy komputerezált üzem határozza meg őt, az embert, aki ebben a léptékben immár érezhetően ponttá zsugorodott, és nem enyhíti semmilyen látszat, semmilyen csak külső humanitás.

A legizgalmasabbnak Ligeti György szerzői estje ígérkezett. Művei java részének, stílusának, felfogásának ismeretében — és abban a kellemes előérzetben, amit egy nagy művész hazatalálásának várható revelációja ígért — óhatatlanul előjátéknak, amolyan prelúdiumnak tűnt minden előző, a Ligeti-est lévén az utolsó, a zeneakadémiai koncertek közül.

S ebben a szép izgalmú várakozásban egy nem várt remekmű szólalt meg, a magasrendűség tüneménye, mely legyőzte ezt az elfogultságomat. Lutoslawski: *Les Espaces du Sommeil* (Az álom terei) című műve, úgy hiszem, a zeneművek között mint soha nem romló érték fog a mérték és az arány érzéki szépségű mércéjeként megmaradni. Nincs benne semmi rög, semmi matéria. Maga a Szellem, a végtelenség rokona: a döntő, az egyetlen következtetés ellenvélemény, a szomj egyetlen betöltője a koncertsorozaton. Szinte hihetetlen, milyen a nagyszerűség varázsa. Az Állami Hangversenyzenekar méltó hajlékonysággal követte a tüneményt átélő fiatal lengyel karmester, Jacek Kasparcyk álomtereit és Bende Zsoltot, aki magabiztos stílusérzékkel a szellemjáték finom élvezetével járta be az „álomterekbe” szorult szépség titkos, benső dimenzióit.

Lutoslawski ebben az 1975-ben komponált művében a francia, közelebről a századforduló Debussy-ánus tonális zeneeszményéhez, ahhoz az apollóni esztétikához tért — művek hosszú és gazdag sora után — vissza, mely mindig is ott bujkált ugyan eddigi szerzeményei mélyén, de teljes szépségében ebben a darabban lett közös és különös érték.

Bátornak mondható ezért a harmóniáért az anarchisztikus, emelni nem tudó, világosságot nem sugalló kompozíciók „dömpingje” idején, pedig „álomterei” csak egy nagy és emelkedett szellem tiszta hangközlései, lélekből és nem spekulációból valók — miként a partitúra-kép pontos rendje, nemes egyszerűsége is sugallja.

(Az igazi nagyság az arányérzék, mert csak ezzel uralkodhatunk sorsunkon — tartja Veres Péter.)

*

Lehangoló az a dobos, aki — miközben ütőgeti csörgő és bongó hangszereit — időnként megáll, lapoz..., és hivatalnoki igyekezettel ütőgetve tovább, úgy véli, jól, netán „jelentősen” adta elő a Modern Zeneművet. Ez a dobos ugyan elfelejti, a kotta — jobb híján és csupán — azért van, hogy el ne szabaduljon a kóosz, amit a művészi magma-erő — a játszó ember magma-ereje — rend helyett eruptíve megidézne, hisz összefogottság nélkül nincs

is művészet. De nem érzékeli azt sem, hogy a rend, a kotta fegyelme nem arra szolgál, hogy az erőkon alapuló művészi rituálé végképp elapadjon.

Silvio Gualda (Fr. o.) személyében felüdítő volt olyan ütőhangszeres művészt látni és hallani, aki hangversenytermeinknek immár agonizáló figuráját első mozdulatával eltemette. Méltán világhírű és világhíró. Legnagyobb eredményének talán az tűnik — s ebben fiatal kora és erős fizikuma kétségtelenül döntő lehet —, hogy teljes természetességgel éli-érezkeli azt a monumentális ritmikai mélyvilágot, mely többé-kevésbé valamennyi népzene-t’ősidőktől fogva jellemez, s a századforduló körül egy új zenei jelenséget, a dzsesszt létrehozta: oltását a legújabbkori zene sem nélkülözi.

Műsorán látványos, nagy ütőhangszeres művek szerepeltek, melyeket jobbra az ő művészete ihletett. Művészi rátermettségét a műsor-összeállítás is előlegezte, és hallhatóan, az ütőhangszerek eredeti, rituális funkcióját tartva fundamentumnak, ezen a művészi gondolon át végzett és vezetett zenei „lelkigyakorlatot” — Stockhausen bravúros, de erősen konstruktivistikus *Zyklus-ától*, Xenakis magmatikusan erotizáló *Psappha-ján át*, Marius Constant Krisztus szenvedéseit hatalmas (több, mint száz ütőhangszeren előadott), kozmikus felhangokkal megidéző 14 részes passziójáig. Az a lendület, a lelki-zenei folyamatnak az a folytonosan liktető, élő jelenléte, melyet Silvio Gualda nem engedett lankadni, ütőhangszeres előadónál ritka és igazi művészre valló tünet. Csak tanulni mindent, nem elég. Ehhez a muzsikálás stabil bensősége, önfeledt, szabad „élete” kell, hogy a művészen folyamatosan meglegyen. S mert Gualda ezt szinte koreografikusan éli, hallatlanul kiművelt és pontos hangszerkezelésre jutott. Elég a *Zyklusban*, sokszor háttal üttő, szinte tévedhetetlenül biztos és zeneileg is pontosan értelmezett úgynevezett kávas ütéseire, vagy a Xenakis-darab — a szapphói lélek titokzatos és kettős természetére utaló — látszólag a szkizofréniáig dialektikátlan, fergeteges és bonyolult ritmus-füzéreinek csodálatos, paralel megszólaltatására utalni.

Kár, hogy ettől a koncerttől a mai magyar ütős gárda túlnyomó része — mi okból? — távol maradt.

Ligeti György „konzervatív”. Konzervatív a szó legjobb értelmében. Tudja, hogy semmi sem egyértelmű, és minden egyértelmű; hogy semmi sem egyszerű, és minden olyan egyszerű.

Sok mindent ismer a világból. Erzi a mozgás álarcos természetét: a mindig mozgó nyugalmat, a renyhe tülekedést, a mozdíthatatlanba kötött erőket, s a mozdulás látszat-könnyűségét. Nincsenek előítéletei, pedig valamennyi hagyja egy-egy előítéletének legyőztetését. Óvatos, holott művészi életeleme a változás; ódon, pedig minden idegszála új fényeket friss találkozásokba szikráz.

Am alapélménye, a varázs, ami valójában szüntelenül fogva tartja: a nyugalom. Mert ebben rejtőzik végül is minden titok, ebben olvad az idő és a tér egygyé istenes kiegyenlítetttségébe, s ott honol a körköröségre meresztett, mozdulatlan, éber figyelem. A pont szellem-léte ez, a Végtelen küszöbe, élet és halál határa — ahol az Ember-Föld-Világ még mélyen azonos, és mindig nyitott, az energiák útjai mentén.

A Requiem volt a legelementárisabb: stílust teremtő, második világháborús monumentális sirató, mely a záró Lacrimosa meghittsége ellenére is végig, súlyosan szövi gyászba fölöttünk az elárulatlanságtól sötét eget.

A Camerata Strumentale együttes estjéről jobb nem beszélni. A litván kamarazenei trió viszont igazán magas színvonalúan muzsikált. Az általuk előadott, inkább konvencionális gondolkodásról árulkodó művek azonban nem voltak képesek a konvenciót modernné, maivá frissíteni. A Korunk zenéje hangversenyeinek külföldi vendégegyüttesei az idén nem nagyon kényeztettek el bennünket.

A külföldi előadóművészek közül Jacsek Kasparcyk viszont — nagyszerű. Róla külön is szólni kell. Tehetsége briliáns. Izig-vérig mai fiatalember, aki már mai füllel és szellemmel hallja, éli, értelmezi a muzsikát, s mindezt hallatlanul biztosan, könnyedén és természetesen. Bozay Attila és Lutoslawski műveivel egy műsorban, fiatalágát meghazudtoló érett, lendületes eleganciával vezényelte Stravinsky szellemes Kártyajáték balett-zenéjét is, kitűnően egyensúlyozva az európai zene sok stílusát ironizálón összeörvényeltető, pompás szerkesztésű és hangszerelésű, sod-

ró zenei anyagban. Nemcsak a keze nyomán felhangzó muzsika, de vezénylésének látványa is az est tartozéka volt.

Kurtág György már ismert — Kocsis Zoltán, valamint a szerző és Kurtág Márta tolmácsolásában hitelesen előadott — Játékok című remek sorozata mellett, elsősorban Kósa György Halál-fügája volt az elhangzott mai magyar művek közül emlékezetes. Az idős szerző műve nem bombasztikus, romantizáló „vájkálás” a szörnyűségekben, nem felszínes rémüldözés, nem a pusztulás és a búcsú sokkoló-könnyes filmzenéje. Pontos és tiszta munka, olyan ember tollából való, akinek természetében nincsen helye a rombolásnak. A finomszövetű és mégis érzékletes muzsika stílusában őri az elhaltak és a Nagy Botrány — II. világháború nem felejtendő emlékét.

Bozay Attila kompozíciója, a Pezzo sinfonico No 2. viszont a számításokon alapuló legújabb zeneszerzési technika kolosszusa. Ebben a műben két erő feszül, szinte bálvány-mozdulatlansággal egybe: a mozdító hatalom, és az ellenálló anyag. A műnek nincsen semmilyen vertikális távlat. A túlnyomóan horizontális idő-tér dimenziójú, folytonosan önmagába visszamozduló hangzás a keleti filozófiák, egy horizontális szemléletű világfelfogás zárt változatlanságát sugallja. A zene mögül felsejlő élmény és a robosztus, tömörszerű előadás, nem is a koncerten — utána gondolkodtatott.

„Korunk zenéje” — áll a műsorfüzet borítóján, jelezvén az immár évekre visszatekintő rendezvénysorozat célját. Ez a két szó fogalom lett, a Korunk zenéje koncertjei pedig kulturális életünk fontos eseményeivé váltak. Am az 1979. évi hangversenyek során már érezhető volt, hogy sorsa fordulópont-hoz érkezett.

Hogyan tovább? — merül fel jogosan a kérdés mindazokban, akik nemzetközi zenei jelenlétünk egyik határátkelőhelyét, napjaink magyar zenéjének pedig számvetést tevő, elmaradhatatlan fórumát látják benne. Vajon a koncepció milyen módosítása volna szükséges a sorozat folyamatossága és frissessége érdekében?

A két szó adja meg a választ. Ez a fórum önmagához legyen méltó, és ne

szűkítse körét kizárólag a polgári hagyományú műzene stíluskörében mozgó kortársi zenékre. Korunk zenéje sokrétűbb, sokkalta több eredeti zenei jelenség, többféle kifejezés és kifejeződés gyűjtőfogalma. Miért ne fordulhatna meg nálunk e koncertek keretében többek között az indiai zene (melyből oly sokan, oly sokat merítettek) egy-egy nagy művésze, vagy akár a Jazz Composers Orchestra, a mai amerikai zene egyik legérdekesebb együttese — hogy találomra csak e kettőt idézzem?

Tágítsuk a kört, legyünk ebben is kezdeményező központ. (Bár lehet, hogy pár évet ezzel még várni kell?) Legyen egyúttal igényesebb, megalapozottabb a válogatás, mert sokkal inkább tapsolnánk egy mai Török Erzsinek, mint egy Magyarországra vetődő Camerata Strumentale csoportnak.

Az oly sokat emlegetett és féltett zenei világhatalom-pozíció ilyen befektetésekkel is megőrizhető.

SZABADOS GYÖRGY

JÉKELY ZOLTÁN KÖSZÖNTÉSE*

Jékely Zoltán mindmáig nem kapta meg az őt megillető helyet és rangot sem a magyar lírában, sem az olvasói emlékezetben. Ez az előadást is törleszteni kíván adósságunkból, figyelmeztetni akar: tudjuk-e Jékely Zoltánról, amit tudni kell róla? Számbavetjük-e közeli s távoli irodalmi rokonait, hogy ha már mi magunk nem megyünk, legalább ők vezessenek el egyszerűen hozzá? Ismerjük-e a költőt eléggé ahhoz, hogy értsük és szeressük?

Egy előadást — mint ez a mai is — mindig egyfajta számvetés: a művész (vagy művészek) személyes számvetése a költőről, a tanításról, amit a költészete hordoz, de ugyanakkor a jelenlevő közönség akart-akaratlan számvetése is arról a nyílt vagy titkos, tartózkodó vagy baráti vonzalomról, amely a nézőteret a költő életéhez és munkásságához fűzi. Persze, hogy mindenkor vizsga is: nem a biflázás, a kötelező lecke, vagy a sznob tudálékosság szintjén, hanem az érték, az értékörzés, az értékhitelesség szintjén. Ilyenkor az előadóművész alázatból, azonosulásból, a megértés és megértetés mesterségéből vizsgálják, a gondolat és a szépség közvetítésének méltósága övezi, de nemkülönben a közönség, amely ezalatt műveltségéből, befogadóképesség mértekéből, érzelemgazdagságból és nyitottságból vizsgálják, s lelke rajta, ha rosszul, vagy ha éppen csak megfelel.

Jékely Zoltán ma az ünnepi vizsgátétel. De mielőtt mi magunk szereznének érdemjegyet belőle, lássuk csak, hogyan vélekedtek róla a hivatásos íté-

szek: irodalomtörténészek és kritikusok. A nagy tekintélyű Schöpflin Aladár a harmincas évek közepén azok közé a fiatal tehetségek közé sorolja, akiknek „arcvonásai még nem öltöttek végleges formát, de máris meggyőztek arról, hogy igényük a költő névre nem ifjú habzás, hanem komolyan veendő...” Tíz évvel később Várkonyi Nándor már úgy emlegeti, mint aki végképp beérkezett. S nemcsak a „romantikus lélekalkatú költőt” méltatja, hanem a regényíró Jékelyt — a Kincskeresők (1937), a Medárdus (1938) és a Zugliget (1940) szerzőjét — is: regényeiben „különös, soha nem látott figurák visznek végbe rejtett célú, szokatlan cselekedeteket egy kísérteties álomvilágban, amely misztikus gyermekkori emlékekpekből és Krúdy-féle hangulatokból tevődik össze”. Szerb Antalt Jékely költészetének sajátos veszendőségérzése, a mulandóságról való orfikus elmélkedéssel, szigorú igazságkeresései hatják meg; Thurzó Gábor műelemzéseiben a költő mágikus, misztikus színeit és makabrózus humorát emeli ki. Baránszky-Jób László szerint a kései Jékelynél „mintha egyre jobban eluralkodnék a zenei racionalizmus és irracionális hangnemében a vox humana melegsége”. Ha most felvetjük a kérdést, mi-féle irracionális, mi-féle mítosz szóval meg ezen a fájdalmas, gyöttrődő, lázaktól hevült emberi hangon, azt mondhatnánk, az idő irracionálisúságáé, a múlás mítoszáé. Az idő, amely a végtelenből árad, és a végtelenbe toroklik, magával sodorva életünket, emlékeinket, álmainkat. A múlás mítoszáé, amely mindegyre arra figyelmeztet,

*Elhangzott a Vers- és Prózamondók bemutatóján, Erdélyi György és Dévai Nagy Kamilla „Néma tömeggyűlés” címmel rendezett Jékely Zoltán-estjének bevezetőjeként.